

De vruchtbaarheid van de landbouwgrond in Nederland is flink teruggelopen. Dat is zorgelijk. Want minder leven en humus in de grond betekent ook minder leven en kracht in de gewassen en de voedingsmiddelen die we er van maken, vindt foeragehandelaar Theo Mulder uit Kollumerzwaag. Hij trekt al bijna acht jaar ten strijde tegen deze ontwikkeling. „De grûn haldt ús yn libben, mar wy tinke net oan it libben yn 'e grûn.“

Door Ann Dirk van der Meulen

Theo Mulder voor zijn loods in Kollumerzwaag. Het afnemende leven in de bodem heeft ook gevolgen voor de voedingswaarde van levensmiddelen, aldus de foeragehandelaar.

Foto: LCNews Media

Arme Akkers

Uit een heel normaal verschaafsel. Toch was het aantal bulten omgewoelde aarde vroeger veel talrijker dan nu. Boeren zullen daar enerzijds niet om rouwen, want op dergelijke plaatsen in het land groeit geen gras. Anderzijds moet het hen grote zorgen baren, want een land zonder molschoep is eigenlijk een doodse akker. Er is zijn nauwelijks wormen aanwezig, waar de mol zich te goed aan kan doen.

Terwijl de worm zo enorm belangrijk is voor een gezonde bodem, betoogt foeragehandelaar Theo Mulder. „It bistke soarget net allinne foar in goede beuchting fan de grûn, mar produsearret ek fruchtbere humus nei it iten fan de organyske stof yn 'e grûn.“

Het feit dat een hectare landbouwgrond heden ten dage veel minder wormen telt dan veertig jaar geleden, heeft alles van doen met de intensivering van de landbouw. De inzet van zware landbouwmachines en het scheuren van grasland hebben de structuur van de grond aangetast en in structureloze grond voelt een worm zich niet thuis. Daarnaast heeft ook vijftig jaar kunstmestgebruik – in bepaalde decennia was zelfs sprake van overmatig gebruik – zijn tol geëist. Kunstmest bevat niet alleen meststoffen als fosfaat en stikstof maar ook agressieve bestanddelen die het bodemleven aantasten, aldus de foeragehandelaar. „Ls mar ris in kerstje op in wintse, dat byt beoerlik.“

Ook de drijfmest uit de kelders van de ligboxstallen doet het bodemleven geen goed. Ze bevat weliswaar fosfaat en stikstof, maar ook rottende stoffen zoals ammoniak, indolen, skatolen, purinen, zwavelwaterstof en blauwzuur. „Dy lêste stof is in broeke fan sjaankaly. No, dan wintst it wol“, zegt Mulder. De rottende werking van drijfmest werd ook nog eens versterkt doordat melkveehouders hun koeien elwtrijker gingen voeren om de melkproductie te verhogen. Niet verwerkt elwit gaat op termijn rotten en atinken. Naast gras en brok kregen de koeien nog bijproducten als sojaaschroot, hierbostel en

wer wat op werom, want it is net goed foar de sûnen fan de bisten“, weet Mulder. „De rantsoenen binne no hiel wat evenwichtiger.“

Het laat onverlet dat koeienstront en – urine in één ruimte geen optimale combinatie vormen. Gek eigenlijk dat de ontwerpers van de ligboxstal daar geen rekening mee hielden. In de oude stallen werden beide substanties keurig gescheiden en werd aan de stront ook nog stro toegevoegd, waardoor de bodemverbeteraar bij uitstak ontstond: de 'rûge dong'. Het waren echter de jaren dat kunstmest nog op een voetstuk stond en bovendien goedkoop was. De overheid, met haar belang in DSM, en de landbouwvoorlichters stimuleerden het volop. Een boer kon beter te veel dan te weinig kunstmest strooien.

Het afnemende leven in de bodem heeft ongetwijfeld ook gevolgen voor de voedingswaarde van onze levensmiddelen, zo filosofeert Mulder. Van de appel is dat wetenschappelijk al aangetoond, beweert hij. Een exemplaar uit 1914 bevatte 2 keer zo veel calcium, 6 keer zo veel magnesium en 26 keer zo veel ijzer als de hedendaagse appel. En het zou hem niks verbazen als het ook geldt voor andere voedingsmiddelen. „Net

Deze uitspraken verwacht je van een bioloog, een dokter of een biologisch-dynamische fanaticus, eigenlijk niet van een foeragehandelaar. Die heeft er belang bij om zoveel mogelijk kunstmest, brok en andere voerproducten te verkopen. Maar Mulder is dan ook niet een normale agro-ondernemer. De omslag kwam in 1996. Mulder las toen het boek 'De geheimen van een vruchtbare bodem' van de Duitser Erhard Hennig. „En al fêzende, tocht ik ferrek: sa hja ik it noalt leard op de lûnbouskoalle.“ Sinddien is hij helemaal in de ban van het grote belang van een gezonde bodem. „Allinnich mei in sûne boaiem kinne wy libbenakrêft en kwaliteit leverje.“

Degene die daar al veel eerder van overtuigd was, is de 68-jarige Frits van der Ham uit Noordwolve. Hij heeft ook het boek in het Nederlands vertaald. Het was in het midden van de jaren tachtig dat Van der Ham even uitruutte van het werk in zijn moestuin. Hij zag veel water staan op de naastgelegen landerijen. En dacht: dit klopt niet. Een vruchtbaar bodem is luchtig en net een spons die die veel water kan opnemen en vasthouden. Hij vroeg zich af wat de gevolgen voor mens en dier zijn als we voedsel betrekken van dergelijke ingeklonken akkers.

ben, mede door de afnemende voedingswaarde van het gras en de kuil, niet meer de kracht om langdurig veel te produceren. „Na 3,5 jaar is het over en uit.“

Honderden boeken las hij over de materie. „Bij de bibliotheek van de landbouwuniversiteit Wageningen kregen ze een hekel aan mij. Ik vroeg om boeken die niet meer gelezen werden en die ze dus weer moesten classificeren. Daaruit kon ik afleiden dat de technuten van Wageningen het bodemleven nauwelijks interessant vinden. Terwijl het toch het belangrijkste kapitaalgoed van de boer is.“

Van der Ham raakte uiteindelijk in de ban van Japanse bodemdeskundige Teruo Higa. Die ontdekte bij tveval een cocktail van bacteriën, gisten en schimmels (5 geslachten, 10 families en 82 soorten). Hij noemde ze EM, effectieve micro-organismen. De mix gaat rottingsprocessen in drijfmest en voer te lijf en bevordert het rijpen. Via zijn bedrijf Agriton koopt Van der Ham het EM-zaad uit Japan dat hij in Noordwolve verder opkweekt.

In die eerste jaren moest Van der Ham heel wat weerstand overwinnen. Boeren zagen hem toch vooral als een kwakzalver. Maar tegenwoordig gebruikt circa 10 procent van de veehouders het middel. Van der Ham hoeft het product niet zelf meer aan de man te brengen. Hij werkt inmiddels met veertig dealers.

Mulder uit Kollumerzwaag is zonder twiifel de meeste fervente afnemer. Na het toedienen van EM ontwikkelt drijfmest zich tot een groene substantie met veel voedingswaarde. „Dêrnei kin de boer in protte keunstjong besparje. Boppodst sjfunkt it ek net mear.“ Hij erkent: het mooiste zou een comeback van de 'rûge dong' zijn. Bijvoorbeeld uit potstallen, waar koeien vrijuit kunnen lopen op een ondergrond van stro. Maar praktisch en economisch gezien is dat onhaalbaar. Dat zelfde geldt voor een volledige omschakeling naar de biologische landbouw. Mulder heeft grote bewondering voor biologische boeren, maar veel

halve niet zonder kunstmest. „Der is ek neat mis mei al se it mar wol strule op in sûne boaiem.“

Mulders pleidooi voor een gezonde bodem lijkt meer ingegeven door idealisme dan door

sta om zijn visie over een echt duurzame landbouw uit te dragen. En alle ministers van landbouw en alle LTO-bestuurders heeft hij het boek van Erhard Hennig toegestuurd, inclusief een video over dit onderwerp. Ook Telegraaf-columnist en

plaar. Binnen twee weken had Mulder een reactie. „Er nooit bij stilgestaan dat bodem en gezondheid zo met elkaar verbonden zijn. Groeten Bob Smalhout.“

Op de achtergrond speelt toch

geen oog heeft voor de bodem, betekent dat een enorm verlies aan kwaliteit. „En kwaliteitssterlies hat altyd legere prizen ta gefolcht. Dat is in ekonomyske wet. In sûne boaiem lêst ek ta in sûne boerenstân. En dêr ha ik wer alle belang by.“

Tsaard Krol in de potstal. Stro als ondergrond biedt veel voordelen voor dier, bodem en weldevogels maar is te duur.

Foto: LCNews Media

Rûge dong

Voor de bodemvruchtbaarheid is de potstal de ideale huisvesting voor vee. Hier wordt de befaamde 'rûge dong' gecreëerd, een mengsel van stro, stront en urine. Toch is deze manier van huisvesten een zeldzaamheid. Tsaard en Margré Krol uit Lytse Geast boeren wel met een potstal, maar zij zien zich genoodzaakt om deels over te stappen naar het gangbare ligboxstelsysteem met drijfmestkelders.

De koeien liggen genoeglijk te herkauwen in het stro. Een ander deel staat bij of sjokt naar het voerhek. Om de tien weken mest Krol met een grote shovel de stal uit en brengt hij het naar een opslagplaats in het land. „Nei in fjer haast de moaiste en bêste 'rûge dong' dyst mar befinke kinst. Ek de greidefûgels binne der gek op. It stikt hjir dan ek fan de lippen en de skriezen.“

Het grootste voordeel van de potstal vindt hij toch wel het comfort voor de koeien. Zijn 160 melkkoeien hebben niet of nauwelijks klauwproblemen in tegenstelling tot de dieren op de

betonnen roosters in de ligbox. Daarnaast is ook de algemene conditie van de dieren beter. „Se erfure it echt as komfortabel. Der waard faak sels dat in potstal net goed is foar it jaar, mar ek dêr hawwe eins noalt problemen mei.“

Een ander voordeel is dat Krol voor zijn slachvee hogere prijzen beurt. Normaal gesproken brengt een afgemolken koe voor het slachtmuis zo'n €100 op. Hij beurt voor zo'n dier regelmatig €600. „Gewoon troch har noch in pear wiken yn 't strle rinne te litten. Do sjocht de ko mei de del dikker wurden.“

Maar toch, Krol ziet zich genoodzaakt de potstal voor de helft af te bouwen ten faveure van een drijfmestkelder. Stro en 'rûge dong' hebben veel voordelen, maar één heel groot nadeel: de kosten. Zo is het uitnemen van de 'rûge dong' bewerklijker dan het uiltrijden via de mestinjecteur. Daarnaast is stro veel duurder dan zaagsel dat in de ligbox wordt gebruikt. Alleen aan stro is Krol op jaarbasis al €22.500 kwijt. „It is splitch, mar mei it each op de toekomst en de ferwachte lege molkprizen moet ik de kosten strak yn 'e hân hâlde.“

Frits van de Ham neemt een siok EM-bacteriën. Goed voor mens, dier en bodem, aldus de bodemdeskundige uit Noordwolve.

Foto: LCNews Media